

Технологія особистісно орієнтованої освіти у фаховій підготовці майбутніх учителів початкової школи

У статті висвітлено теоретичні й методичні аспекти особистісно орієнтованого навчання. Розглянуто принципи, на яких ґрунтується використання технологій у педагогічних вищих навчальних закладах; визначено доробок педагогів у галузі прикладної педагогіки з даної проблеми. Обґрунтовано складові педагогічної технології. Автор розкриває характерні ознаки, умови й заходи щодо впровадження особистісно орієнтованої технології навчання у вищому навчальному закладі. Визначено методичні аспекти застосування окремих технологій (тренінгових, ігрових, діалогічних методів навчання) у професійній підготовці майбутнього вчителя початкової школи.

Ключові слова: особистісно орієнтоване навчання, особистісно орієнтована технологія, принцип, тренінг, гра, дискусія, діалогічний метод навчання, комунікативний тренінг, рольова гра, ділова гра.

Постановка наукової проблеми та її значення. В умовах гуманістичної парадигми освіти педагогічна діяльність має, з одного боку, зовнішні атрибути спільності, а з іншого – за внутрішнім змістом передбачає саморозвиток суб'єктів педагогічного процесу. А отже, великої ваги варто надати особистісній спрямованості технологій навчання майбутніх педагогів, забезпечивши тим самим особистісно-професійну поведінку, самоуправління й розвиток творчого потенціалу учасників педагогічної взаємодії [1; 4; 7].

Створенню умов розвитку професійно обумовлених структур особистості сприяють технології особистісно орієнтованої освіти, до яких належать:

- тренінгові технології (професійно-поведінковий тренінг, тренінг рефлексивності);
- діалогічні методи навчання (групові дискусії, аналіз ситуацій);
- ігрові технології (діалогічні, рольові, ділові ігри) [64, с. 188].

Їхнє використання має ґрунтуватися на низці принципів. Це зокрема:

– принцип особистісного підходу, за якого викладач і студент є однодумцями. В таких умовах зникає внутрішня напруга, зникають комплекси і з'являється взаєморозуміння;

– принцип ситуативності, який передбачає у процесі формування комунікативної компетентності відбір і організацію матеріалу на основі ситуацій і проблем спілкування, адже мотивація спілкування виникає лише в ситуаціях, значущих для співрозмовників;

– принцип моделювання, за яким змістову сторону навчання мають представляти не теми, а проблеми;

– принцип двостороннього характеру навчального спілкування, який полягає в чіткому розподілі функцій між викладачем та студентами. Педагог керує спілкуванням з метою формування, відпрацювання та закріплення навичок і вмінь мовленнєвої діяльності; студенти зосереджуються насамперед на спілкуванні, адже засобами мовлення вони можуть вийти за межі навчальних ситуацій;

– принцип диференційованого підходу до формування груп. Навчальні групи мають формуватися із врахуванням вихідного рівня сформованості комунікативної компетентності;

– принцип діяльнісної основи навчання, який виражається у зовнішній та внутрішній активності студента. Для цього варто збільшувати обсяг індивідуальних, групових та колективних форм навчання і скорочувати обсяг традиційної фронтальної роботи, за якої активно дійовою особою є викладач;

– принцип групової взаємодії, який передбачає розкриття індивідуальності кожного студента через спілкування, для чого в групі має панувати такий психологічний клімат, який дозволить ефективно виявити і розкрити можливості кожного студента;

- принцип орієнтації на професію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «педагогічна технологія» у вітчизняній педагогіці визначається як опис системи дій суб'єктів навчального процесу, які необхідно здійснити в ході оптимальної організації навчального процесу [2, с. 93].

У теоретичній дидактиці ведуться суперечки про можливість створення педагогічних технологій, в галузі прикладної педагогіки створюються методики, які претендують на статус технологій (А. Вербицький, В. Давидов, Л. Занков, Г. Китайгородська, Г. Щедровицький та ін.). Вагомий внесок у розробку проблеми технології навчання зробили В. Беспалько, М. Кларін, Н. Кузьміна, В. Сластьонін та ін. Із зарубіжних дослідників треба відзначити Л. Андерсона, Б. Блума, Т. Гілберта та ін.

Поняття «технологія навчання» виражається як сукупність способів і засобів зв'язку (спілкування) між людьми, що виникають у результаті інформаційної революції і використовуються в дидактиці. Аналіз визначень, наведених у різних наукових і навчально-методичних джерелах, показує, що більшість дослідників сходиться на думці: технологія навчання пов'язана з оптимальною побудовою і реалізацією навчального процесу з урахуванням гарантованого досягнення дидактичних цілей.

В. Беспалько [2] зазначає, що це опис (проект) процесу формування особистості, при цьому стандартна технологія повинна, з одного боку, забезпечувати безумовну реалізацію цілей навчання, а з іншого – бути посиленою для здійснення в будь-якому закладі з будь-яким педагогом. Автор виділяє такі характеристики педагогічної технології: ефективність навчання, конкретизація навчальних цілей, критерії засвоєння, коригуючий зворотний зв'язок, оцінка, навчальні процедури, пред'явлення інформації та еталонів засвоєння, тестування, контроль, повне засвоєння, посилена увага до цільової орієнтації навчання на основі діагностично заданих цілей тощо.

Натомість І. Колесникова у монографії «Основи технологічної культури педагога» наводить визначення Асоціації з педагогічних комунікацій і технологій США: «педагогічна технологія є комплексним інтегративним процесом, що включає людей, ідеї, засоби і способи організації діяльності для аналізу проблеми і планування, забезпечення, оцінювання та управління розв'язанням проблем, що охоплюють усі аспекти засвоєння знань».

Мета і завдання статті: дослідження теоретичних та методичних аспектів особистісно орієнтованого навчання; особливості впровадження особистісно орієнтованих технологій у фахову підготовку майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Педагогічна технологія – це педагогічна діяльність, яка охоплює послідовність педагогічних процедур, операцій, прийомів, складових, реалізує науково обґрунтований проект дидактичного процесу і володіє більш високим ступенем ефективності, надійності та гарантованості результату. Ми вважаємо обґрунтованим застосування педагогічної технології, що дозволяє максимально інтегрувати комунікативний потенціал студентів для забезпечення професійного становлення майбутнього фахівця.

Одним із важливих методів професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів вважаємо комунікативно-орієнтований тренінг. До важливих переваг цього методу належить поєднання вербальних і невербальних засобів передачі інформації, створення насиченого інформаційного середовища, залучення усіх учасників тренінгу в організовану діяльність, а також застосування механізмів психічного зараження, навіювання, переконування і наслідування.

Завдання комунікативного тренінгу:

1) заповнити дефіцит умінь і навичок, які, з одного боку, не забезпечуються сучасною системою освіти та соціалізації, а з іншого – не можуть бути засвоєні або набуті в процесі «стихійної» соціальної і професійної адаптації;

2) дати змогу особі переосмислити свій комунікативний досвід, розширити свідомість задля формування нового підходу до вибудовування стосунків зі своїм оточенням [5].

На наше переконання, у процесі фахової підготовки доцільно застосовувати комунікативний тренінг як сукупність активних (інтерактивних) методів навчання із використанням індивідуальної та групової форм роботи. При цьому вважаємо, що переважати має групова робота, адже лише за таких умов формується досвід розв'язання міжособистісних проблем. Крім цього, група відображає суспільство в мініатюрі, робить очевидними такі приховані чинники, як тиск партнерів, соціальний вплив і конформізм. У групі особа засвоює нові вміння, має змогу експериментувати з різними стилями відносин серед рівних партнерів, що полегшує процеси саморозкриття, самодослідження і самопізнання. Однак різноманітність методів проведення групової роботи у процесі тренінгу призводить до «змішування» між собою методів і форм групової роботи як самостійних педагогічних (ігрових та неігрових) технологій навчання.

Досягнення ефективних результатів навчальної роботи можливе лише за умови оптимального поєднання методів навчання.

Серед активних методів навчання є гра [2; 3]. Головна мета використання гри на заняттях зі студентами полягає в активізації навчального процесу, створенні стійкої мотивації навчання. Застосування ігрових методів сприяє подоланню скутості і напруженості учасників, виступає інструментом діагностики та самодіагностики, виявлення труднощів у спілкуванні. Спеціально організована гра впливає на формування адекватності самооцінки особистості.

За цілями навчання ігри поділяються на сюжетно-рольові, дослідницькі, ділові, організаційні, комунікативні, тренінгові. Ю. Ємельянов, Е. Кузьмін, А. Панфілова [1; 3; 8] серед ігрових методів розглядають ділові, імітаційні, рольові, організаційно-дидактичні ігри.

Рольова гра полягає в аматорському виконанні будь-якої ролі. Рольові ігри засновані на навчальному ефекті спільних дій. Їх змістом можуть стати міжособистісні стосунки чи будь-яка життєва ситуація. Відповідно гра спрямовуватиметься на розвиток уміння взаємодіяти з іншими людьми. Завдяки рольовій грі розширюється досвід її учасників шляхом пред'явлення їм несподіваних ситуацій, в яких необхідно взяти на себе певну роль і вибрати спосіб, який дозволить привести цю ситуацію до завершення. Рольова гра створює можливості для прояву індивідуальності кожного учасника, його творчих можливостей, розвиває вміння ставити себе на місце інших, краще розуміти їх погляди і почуття, а також створює умови для кращого осмислення норм і правил поведінки та спілкування тощо.

Основними характеристиками рольової гри є:

- наявність спільної мети у всього колективу;
- наявність інструкції, в якій вказано спосіб виконання ролі, окреслено стратегію, якої необхідно дотримуватися, характер взаємодії;
- відмінність цілей учасників гри, які виконують різні ролі;
- наявність групового оцінювання поведінки учасників гри.

Рольова гра дає змогу також моделювати і проектувати професійне спілкування, що забезпечує їй роль важливого чинника формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів.

Ділові ігри спрямовані на формування вміння розв'язувати професійні проблеми, а тому міжособистісний аспект у них виражений максимально. За визначенням В. Трайнева [8] – це метод навчання професійної діяльності за допомогою її моделювання, близького до реальних умов, з обов'язковим розгалуженим динамічним розвитком реальної ситуації.

Ділові ігри використовують для створення професійно комунікативних навчальних моделей, які сприяють кращому розумінню інтерактивних та перцептивних механізмів взаємодії, колективного прийняття рішень. Специфічними особливостями ділової гри є:

націленість на поведінкові зміни, наявність операційного сценарію, використання алгоритму «правильності» і «неправильності» прийнятого рішення, занурення учасників у імітовану, але максимально наближену до реальності ігрову ситуацію міжособистісного рівня спілкування з елементами міжгрупового.

Важливим методом активного навчання є групова дискусія, яка є базовим методичним прийомом, суть якого полягає у спільному обговоренні якого-небудь дискусійного питання, що дозволяє прояснити думки, позиції, установки учасників групи в процесі безпосередньої комунікативної взаємодії [1, с. 112]. Вона дає змогу суб'єктові спілкування висловлювати і відстоювати власну точку зору, вчить аналізувати ситуацію і бачити різні варіанти розв'язання проблеми. При цьому предмет обговорення може виникати спонтанно або ж бути наперед заданим. За характером розв'язуваних у групах завдань предметом дискусії може бути інтелектуальна задача або організаційно-управлінська проблема, або ж соціальна, міжособистісна чи особистісна проблема.

Дискусійні методи можна застосовувати для обговорення різноманітних професійних ситуацій, життя учасників, запропонованих викладачем складних ситуацій міжособистісної взаємодії, для спільного пошуку розв'язання проблеми.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отож, необхідно спрямовувати навчально-виховний процес у вищих навчальних закладах на особистісно-орієнтовану взаємодію, що сприятиме розвитку професійних та особистісних якостей особистості. При цьому доцільним є застосування таких технологій особистісно орієнтованої освіти як тренінгові, діалогічні та ігрові. Запровадження названих технологій має здійснюватись на основі принципів особистісного підходу, ситуативності, моделювання, двостороннього характеру навчального спілкування, диференційованого підходу до формування груп, діяльнісної основи навчання, групової взаємодії, орієнтації на професію.

Джерела та література

1. Бадаев А. А. Активные методы обучения / А. А. Бадаев. – М.: Профиздат, 1986. – 96 с.
2. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М.: Педагогика, 1989. – 192 с.
3. Бибарцева Т. С. Методика стимулирования творческих способностей игровыми средствами: учебное пособие. / Т. С. Бибарцева. – СПб.: СПбГАК, 1995. – 48 с.
4. Гусак П. М. Підготовка вчителя: технологічні аспекти: [монографія] / П. М. Гусак. – Луцьк: Ред.-вид. відділ «Вежа» Волинського держ. ун-ту імені Лесі Українки, 1999. – 278 с.
5. Зброцький М. М. Технологія розвитку комунікативної компетентності вчителя / М. М. Зброцький // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 1. – С. 28–32; № 7. – С. 31–34.
6. Зеер Э. Психология профессионального образования / Э. Зеер. – М.: Изд-во Московского психолого-социального института, 2003. – 480 с.
7. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : [кол. моногр.] / за ред. І. А. Зязюна. – К.: Вид-во «Віпол», 2000. – 636 с.
8. Трайнев В. А. Учебные деловые игры в педагогике, экономике, менеджменте, управлении, маркетинге, социологии, психологии: методология и практика проведения: Учебное пособие / В. А. Трайнев. – М.: ВЛАДОС, 2005.

References

1. Badaev A. A. Aktivnye metody obucheniya / A. A. Badaev. – M.: Profyzdat, 1986. – 96 s.
2. Bespal'ko V. P. Sлагаемые pedagogicheskoy tehnologyy / V. P. Bespal'ko. – M.: Pedagogyka, 1989. – 192 s.
3. Bybarceva T. S. Metodyka stymulyrovaniya tvorcheskyh sposobnostej ygrovyh sredstvamy: uchebnoe posobyе. / T. S. Bybarceva. – SPb.: SPbGAK, 1995. – 48 s.
4. Gusak P. M. Pidgotovka vchytelja: tehnologichni aspekty: [monografija] / P. M. Gusak. –

Luc'k: Red.-vyd. viddil «Vezha» Volyns'kogo derzh. un-tu imeni Lesi Ukrai'nyky, 1999. – 278 s.

5. Zabroc'kyj M. M. Tehnologija rozvytku komunikatyvnoi' kompetentnosti vchytelja / M. M. Zabroc'kyj // Praktychna psihologija ta social'na robota. – 2007. – № 1. – S. 28–32; № 7. – S. 31–34.

6. Zeer Э. Psihologija professyonal'nogo obrazovanyja / Э. Zeer. – М. : Yzd-vo Moskovskogo psihologo-socyal'nogo ynstytuta, 2003. – 480 s.

7. Neperervna profesijna osvita: problemy, poshuky, perspektyvy : [kol. monogr.] / za red. I. A. Zjazjuna. – K.: Vyd-vo «Vipol», 2000. – 636 s.

8. Trajnev V. A. Uchebnye delovye ugry v pedagogyke, ekonomyke, menedzhmente, upravlenyy, marketynge, socyologyu, psychologyu: metodologyja y praktyka provedenyja: Uchebnoe posobyje / V. A. Trajnev. – М.: VLADOS, 2005.

Кравченко-Дзондза Е. Э. Технология личностно ориентированного обучения в профессиональной подготовке будущих учителей начальной школы. В статье освещены теоретические и методические аспекты личностно ориентированного обучения. Рассмотрены принципы, на которых основывается использование технологий в педагогических высших учебных заведениях; определены наработки педагогов в отрасли прикладной педагогики по данной проблеме. Обоснованы составляющие педагогической технологии. Автор раскрывает характерные признаки, условия и мероприятия по внедрению личностно ориентированной технологии обучения в высшем учебном заведении. Определены методические аспекты применения отдельных технологий (тренинговых, игровых, диалогических методов обучения) в профессиональной подготовке будущего учителя начальной школы.

Ключевые слова: личностно ориентированное обучение, личностно ориентированная технология, тренинг, игра, дискуссия, диалогический метод обучения, коммуникативный тренинг, ролевая игра, деловая игра.

Kravchenko-Dzondza O. E. Individually focused technologists of training in the professional training of primary school teachers. In the article theoretical and methodical aspects of individually focused training are covered. Principles that there is base on the use of technologies in pedagogical higher educational establishments are considered; works of teachers are certain in industry of the applied pedagogics on this issue. The constituents of pedagogical technology are reasonable .The author covers characteristic attributes, conditions and actions on introduction in a higher educational institution. The methodical aspects of application of separate technologies (training, playing, dialogic methods of educating) are certain in professional preparation of future primary school teachers.

Key words: individually focused training, individually focused technology, training, game, discussion, dialogic method of educating, communicative training, role play, business game.